

Józef Jelito

"Der Prophet der Heimkehr", L.
Glahn, L. Köhler,
Kopenhagen-Giessen 1934 :
[recenzja]

Collectanea Theologica 16/4, 691-693

1935

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

stawiciel platonizmu Ficino w zasadniczych kwestiach metafizycznych zgadza się ze scholastyką, a nawet posługuje się jej terminologią. To świadczy, iż nie jest łatwo obalić tezę, która dostrzega ściśle związki ideowe pomiędzy platonizmem renesansowym a średniowieczną filozofją.

Lwów

X. Stepa

L. Glahn — L. Köhler, Der Prophet der Heimkehr (Jesaja 40—66). Kopenhagen — Giessen 1934.

Do najważniejszych zagadnień t. zw. Wstępu do Pism St. Testamentu należy poza Pentateuchem autorstwo księgi Proroka Izajasza. Dla krytyki protestanckiej nie stanowi już problemu stosunek rozdziałów 1—39 do następnych. Pierwsze przyznaje się autorowi żyjącemu w okresie przed niewolą babilońską, w czasie wszechpotęgi państwa asyryjskiego; spór toczy się tylko o to, czy dla następnych rozdziałów przyjąć należy tylko jednego autora t. zw. Deuteroizajasza czy jeszcze Tritoizajasza dla rozdz. 56—66. Najsłabsze zapatrywania objawia pod tym względem B. Duhm, który jako najodpowiedniejszy okres powstania t. zw. Tritoizajasza uważa czas 460/50 przed Chr. Przeciw jego wywodom zwraca się w wyżej zatytułowanym dziele pastor z Kopenhagi Dr. L. Glahn.

Autor obszernej i treściwej pracy dochodzi po szczegółowej analizie tekstu tak pod względem formy (języka, stylu) jak i treści do ostatecznego wniosku, że autorem rozdziałów 40—66 może być tylko jeden, t. zw. Deuteroizajasz, urodzony w Babilonie i wychowany pod wpływem nauk proroka Ezechiela; później emigrował on razem z innymi żydami do Jerozolimy i tu prawdopodobnie zakończył swój żywot. Glahn uznaje pewne różnice objawiające się w rozdz. 40/55 i 56/66; mianowicie tło historyczne w przemówieniach proroka w rozdz. 40/55 tworzą stosunki Żydów żyjących w niewoli babilońskiej, zaś w rozdz. 56/66 jest widoczna sytuacja, jaka się wytworzyła dla Żydów krótko po ich powrocie z Babilonii do Jerozolimy. Przeciw późnemu datowaniu rozdz. 56/66, jak to czyni Duhm, przemawia według Glahn'a mianowicie ta okoliczność, że niema u nich śladu wspomnienia o mieszanych małżeństwach ani o istnieniu świątyni.

Chociaż autorowi przyznać należy uznanie za obronę, jakiej się podjął celem ratowania jedności autorstwa zakwestjonowanych rozdziałów, jednak argumentacja jego, jakoby rozdziały 56/66 koniecznie wymagały innej sytuacji niż poprzednie 40, 55, nie jest przekonująca. Sam przyznaje, że sprawa żydów-kastratów (r. 56) aktualną mogła być w okresie przed powrotem

do ziemi żydowskiej (str. 31). Słowa proroka „torujcie, torujcie drogę“ (51, 14) przypominają sytuację w rozdz. 40; powrót do Ziemi jud. jeszcze nie nastąpił. Również naleganie proroka na zachowanie szabatu jest zrozumiałe z sytuacji Żydów żyjących w Babilonii; gdzie nie było świątyni ani ofiar, wyróżniało święcenia szabatu Żydów wśród pogańskiego otoczenia (str. 39). I przepisane, a przez Żydów praktykowane posty, których prawdziwą wartość prorok wyjaśnia w r. 58, nie wskazują na czas powrotu Żydów do Jerozolimy; powtórne napomnienie do zachowania szabatu (58, 13 nn.) wiąże rozdział ten z poprzednim. Wspomniane w r. 58, 14 „wyżyny kraju“ i „dziedzictwo ojca Jakóba“, które Izrael weźmie w posiadanie, są darem przyszłości. Obrazy, służące do zilustrowania chwały Jerozolimy, przypominają podobne zwroty użyte już w rozdz. 2; 8, 22; 9, 1 n.; 49, 18. 22. Wyrażenia jak „obcy będą budowali twoje mury“ (60, 10), „stale otwarte będą twoje bramy“ (60, 11) wyraźnie wskazują na przyszłość. Według 61, 4 leży Jerozolima jeszcze w „ruinach“, ma być dopiero odbudowana jak i inne spustoszone miasta; Żydzi, którzy według 40, 2 odpokutowali „podwójną karę“, „podwójnie“ według 61, 7 dziedziczyć będą w „swym kraju“. Stróż, których Bóg ustanowił, mają według 62, 6 stale mu przypominać odbudowę m. Jerozolimy. Bramy, przez które Żydzi mają wychodzić, to bramy m. Babilonu, a nie Jerozolimy, jak Glahn tłumaczy (str. 82). Wyrazy „torujcie drogę ludowi“ (62, 10) przypominają podobno nawoływania w rozdz. 40, 3 n. i 57, 14 i nikt nie powątpiewa, że odnoszą się do powrotu Żydów z Babilonii. Również spodziewany jest powrót Żydów z Bab. w 63, 1 nn.; Żydzi oglądają się za wodzem, który jak ongiś Mojżesz wyprowadził Izraela z niewoli babilońskiej, por. 43, 19 nn., 48, 20 nn. Świątynia jerozolimską leży jeszcze „zdeptaną“ przez nieprzyjaciół (63, 18); ta piękna świątynia, gdzie „ojcowie nasi Ciebie (Boże) wielbili, stała się była pastwą ognia, i wszystko, co nam drogą było, w gruzy się obróciło“ (64, 10); nie jest tu mowa o katastrofie jakiejś z r. 536, jak twierdzi Glahn (str. 90), ale z r. 586. Wnioskowanie, jakoby według 66, 6 Jerozolima i świątynia zostały już odbudowane, uważa sam Glahn (str. 104) za wczesne.

Niektóre części powyższych rozdziałów zdradzają nawet charakter lokalny jak i okres czasu, w którym prorok wygłaszał swe przemówienia. W rozdz. 57, 1 nn. wylicza autor liczną przewinięcia Żydów, za które spotkała ich słuszna kara, niewola. Sam Glahn (str. 56) przyznaje, że „liściastych drzew na górach, dolin, otchłani i wystających skał“ nie należy szukać w Babilonii, lecz w Palestynie. Dalsze jednak tłumaczenie jego, jakoby zarzuty stawiane ludowi odnosiły się do ludności stawiającej opór Żydom przybyłym codopiero z Babilonii, należy kłaść na konto jego teorii. Trudno przypuszczać, żeby ciężkie oskarżenia

zawarte w rozdz. 59, miały się wszystkie odnosić do Żydów żyjących w niewoli babilońskiej, którzy wrócili dopiero do Judei (por. F. Feldmann, *Das Buch Isaias II* 226); raczej przemawia tu prorok do Żydów z czasów przed niewolą bab., na których Bóg zagniewany zesłał później zasłużoną karę. Cenne jest przyznanie się Glahn'a (str. 71) odnośnie do stosunków przedstawionych w rozdz. 59: „Die Darstellung der Rechtsverhältnisse hat trotz ihrer zweifellosen Verbindung mit der Gegenwart, vorexilische Färbung“. Również ganione przez proroka (65, 7) „kadzenie na górach“ i „obrażanie Boga na pagórkach“ odnosi się do praktyk pogańskich uprawianych przez oziębłych Izraelitów przed wygnaniem. Bogowie God i Meni (65, 11 cf. bóg Melek 57, 9) nie są znani u Babilończyków (por. Glahn str. 95); bóg God był natomiast czczony w Syrii, Fenicji, Hauranie, Filistei i w Palestynie (Glahn 94). Tłumaczenie Glahn'a, że liczyć się należy tu z wpływami religii Samarytanów na Żydów, nie udowadnia jeszcze, że rozdział ten odnosi się do okresu powrotu Żydów z niewoli bab.; Samarytańskie kultury istniały już przed wygnaniem Żydów do Babilonii. Godną są uwagi spostrzeżenia, które zestawił Ziegler w *Bibl. Zeitschr.* 1933, 131—149 i 237—254 i które wskazują na łączność jaka istnieje między rozdz. 1—39 i 40—66; mianowicie wykazuje tu Z., jakie zamiłowanie objawia autor ks. Izajasza do specjalnej formy poetycznej, powtarzając kilkakrotnie te same słowa lub grupy słów i wyrażen w jednym i tym samym wierszu lub grupie wierszów. Duhm charakteryzuje to jako „künstliche Sätze“, świadczące o „ubóstwie“ autora, którego to zdania nie można z nim dzielić, ponieważ nie jest tu nasz gust miarodajnym, lecz ówczesny starowschodniego człowieka.

Recenzja dzieła Dr. Glahn'a nie pozwala dłużej się rozwodzić nad problemami tkwiącymi w ks. proroka Izajasza; w każdym razie argumentacja protestancka nie może nas katolików zadowolić, lecz uczy nas raczej, że i nadal miarodajnymi dla nas pozostaną orzeczenia komisji bibl. z dnia 29. czerwca 1908 r.

Katowice

Ks. Józef Jelito.

Herrmann Hugo, Palästina-Kunde w 4 zeszytach Fiba-Verlag-Wien 1934, str. 507.

Jak wiadomo, została po wojnie Palestyna podzielona na 3 części: Zachodnia dziś w ścisłym znaczeniu „Palestyna“, Wschodnia na poł. od rzeki Farmuk dziś „Transjordanja“ i półn. wschodnia, która jest złączona z „Syrją“. Administracja tych 3 terytorjum podlega Lidze Narodów. Pod jej dozorem admini-